

КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ

Николай Василев Тодоров

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: n_v_tod@abv.bg

Резюме: В настоящата разработка са разгледани най-съществените моменти в темата касаеща начините за определяне на ТБО и кръговата икономика за ефективно оползотворяване на отпадъците. В общ план се представя действащата нормативна уредба, уреждаща отношенията по администриране на такса битови отпадъци. Отчитат се дефектите и перспективите пред нея. Разглеждат се добри модели на определяне и администриране на такса битови отпадъци (ТБО) във Федерална република Германия. В резултат на извлечените добри практики се разработва адаптиран модел за администриране на такса битови отпадъци за прилагане в България, хармонизиран с европейските директиви по отношение управлението на отпадъците. Анализират се ползите и се посочват разходите по въвеждането им.

Ключови думи: кръгова икономика, такса битови отпадъци, методология на определяне на такса битови отпадъци.

JEL: Q5, Q28, H71, K32.

CIRCULAR ECONOMY APPROACHES IN THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE MUNICIPAL WASTE TAX

Nikolai Vasilev Todorov

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Finance and Credit

e-mail: n_v_tod@abv.bg

Abstract: In the present development, the most essential moments in the topics regarding ways to determine solid waste and the circular economy for efficient utilization of waste are considered. The current legislation governing the administration of the household waste fee is reviewed in general terms. Defects and prospects standing in front it are considered. Good models of MSW determination and administration in the Federal Republic of Germany are reviewed. As a result of the extracted good practices, an adapted model of household waste fee administration is being developed for implementation in Bulgaria, harmonized with the European directives regarding waste management. The benefits are analyzed and the costs of their introduction are indicated.

Key words: circular economy, household waste fee, methodology for determining the household waste fee.

JEL: Q5, Q28, H71, K32.

1. Въведение

Такса битови отпадъци спада към местните такси, които се събират от общините. Тази такса се дължи за недвижими имоти, които попадат в територията на общината. Отчитаме, че през 2023 г. плащаме Такса за битови отпадъци (ТБО) по ред и условия, въведени през 1951 г. – размерът ѝ се определя при основа на данъчната оценка на имота. Друга сродна прилика от тогава е, че това е било удобно за местната социалистическа власт както тогава, така и сега в условията на пазарна икономика. В условията на съвременна налагащата се кръговата икономика и модерно местно устройство на територията чрез прилагане концепциите за Smart city отпадъците играят централна роля. Промяната на реда и условията е може би най-голямото предизвикателство, пред което новата местна власт трябва да се изправи. Принципът „замърсителят плаща“, беше приет в ЗМДТ в края на 2017 г. Оттогава до днес практическото му прилагане беше отлагано неколкостранно, а отлаганията са само средство за отмяна на справедливостта, прозрачността и контрола при събирането на ТБО. Решението трябва да се търси във внедряване способите на кръговия икономически модел – иновативен модел за растеж, който преодолява усещането за блокирана бизнес среда и насърчава създаването на нова добавена стойност, която събира въз основа на полезността, трупана на базата на вторичното използване. Законът за местните данъци и такси предвижда, всяка община сама да определи предвидените в закона основи за определяне размера на ТБО. Наредба на Министерския съвет ще даде методология за изготвяне на общинските план-сметки, а новият срок за прилагане на новата основа е 1 януари 2025 г.

Цел на настоящото изследване е да се потърсят и изследват ефективни кръгови икономически способности, които да доведат до по-ефективно и по-справедливо определяне на такса битови отпадъци, хармонизирано с Европейските политики за намаляване на отпадъците.

Обект на изследването са възможностите на националната местна нормативна уредба да създадат работещ и справедлив модел, който би оказал положително влияние върху намаляване на отпадъците и постигане на ефективна методика за определяне на такса битов отпадък за данъчно задължените лица в контекста на европейската политика за отпадъците.

Предмет на изследването е съвместяването на работещи кръгови икономически способности, при изработване на ефективна методика за определяне на такса битови отпадъци.

Методология: Приложен е интегративен преглед на нормативната база и литературата по темите, касаещи начините за определяне на ТБО и кръговата икономика за ефективно оползотворяване на отпадъците.

Научноизследователските задачи в изследването са:

- Да бъде разгледана съществуващата нормативна уредба и методология по отношение определянето на такса битови отпадъци.

- Да бъде анализирана изведената информация относно прилагания нормативен и административен подход по отношение определянето на таксата във Федерална република Германия.
- Да бъде изведен анализ за добри нормативни практики, приложими в България, и възможности за адаптивно въвеждане и прилагане у нас на методите.
- Да бъде предложена, като решение, ефективна методология за определяне на такса битови отпадъци в контекста на принципите на кръговата икономика.

2. Общ преглед на съществуващата нормативна уредба и принципни положения

Съгласно действащия досега Закон за местните данъци и такси (ЗМДТ), определянето на такса „битови отпадъци“ (ТБО) дава възможност, това да става на база данъчна оценка на имота или балансова стойност на активите. Това, посочено от закона, изключение обаче се наложи като единствено прилагана практика във всички общини. По този начин таксата се превръща във втори имотен данък. В резултат на това високотехнологични предприятия със скъпо оборудване биват наказвани да плащат в пъти по-голяма ТБО поради по-високата балансова стойност на активите им.

Освен това общинските администрации определят различни основи и размери на ТБО за различните видове потребители. Т.е. съществува пряка дискриминация по имуществен признак – според вида и големината на имота. Една и съща услуга се предоставя при различни условия според вида на ползвателя (граждани и фирми). В случая не се прави разлика между “битови” (от човешката дейност) и “промишлени” (от производствената дейност) отпадъци.

Такса смет е най-несправедливо определяните – щом имаш имот, трябва да я плащаш, дори къщата ти да е ваканционна. Колкото повече инвестиции се правят в недвижимия имот, толкова повече скача и ТБО, независимо колко отпадък се изхвърля.

Всичко това е така, защото не се прилага коректно ЗМДТ в частта, определяща характера на налога – чл. 7. (Нов - ДВ, бр. 119 от 2002 г., в сила от 01.01.2003 г.) (1) Местните такси се определят въз основа на необходимите материално-технически и административни разходи по предоставяне на услугата. В общия случай индивидуалната такса на всяко задължено лице не е определена калкулативно на база извършени разходи за обезпечаване на услугата, а е начислявана на имуществена база, без да се съобрази с нормата на заложения принцип в чл.7 от ЗМДТ, което е недопустимо. Отпадъкът се генерира от физически или юридически субект, не се генерира от недвижим имот. Имущественият или друг подобен подход може да бъде елемент от

определяне на таксата, но не и единствен. Водещият елемент за определяне на ТБО е количеството на генерирания отпадък, а включването и на други елементи има допълващ характер.

Базата за определянето на ТБО следва да става на европейския принцип „замърсителят плаща“, като се отчита количеството генерирани отпадъци, а не данъчната оценка на имота или балансовата стойност на активите. Принципът „замърсителят плаща“ беше приет в ЗМДТ в края на 2017 г. Оттогава до днес практическото му прилагане беше отлагано неколнократно. Отлаганията са само средство за отмяна на справедливостта, прозрачността и контрола при събирането на ТБО. Не на последно място е важно да се отчете, че идеята за кръгова икономика предполага предварително сепариране на подлежащите на рециклиране полезни компоненти на отпадъка – основно стъкло, пластмаса, метали и хартия (Angelov, 2023). Зад успеха на тази политика следва да стоят обществени ресурси и регулации – национални и европейски (Zarkova, 2023), норми на екологично поведение сред тези, които генерират битов отпадък (Zahariev, et al., 2023) и технологични решения в рециклиращата индустрия (Angelov & Mihaylova, 2023).

На 14.07.2023 г. Европейската комисия изпрати официално уведомително писмо на България, поради това че не прилага принципа „замърсителят плаща“ (INFR(2023)2064 от 14/07/2023г.) във връзка с неприлагане на принципите в Директивата за отпадъците (ЕС, 2008). Посочва се, че в страната ни разходите за управлението на отпадъци се изчисляват на базата на данъчната оценка на имота и не се взимат предвид количествата. По този начин не се изпълнява основният принцип, заложен в директивата – „замърсителят плаща“ (ЕС, 2018). ЕК посочва, че законодателството е променено от 2015 година, но всяка година изпълнението на този принцип се отлага. Ако правителството ни не отговори на поставените в уведомителното писмо въпроси и ако те не са задоволителни, срещу страната може да започне следващата фаза от наказателната процедура.

3. Избрани методи за определяне на такса битов отпадък във Федерална република Германия

В Германия област Лудвигсбург системата за такса за отпадъци е базирана на основата на разходите по обслужване на съда за отпадък. На тази база се определят две взаимосвързани такси: годишна такса с такса за обслужване на съда за отпадък.

Годишната такса е основната базова такса. Сумата зависи от броя на хората в домакинството. Много компоненти по себестойността са включени в тази такса. Включени са разходите по дейностите, обезпечавачи предлаганите безплатни услуги за: Центровете за рециклиране, зоните за

раздробяване или за предаване на мобилни устройства, разходите за събиране на едрогабаритни отпадъци.

Таблица 1

Размери на годишната основна базова такса в област Лудвигсбург

БРОЙ ХОРА	ГОДИШНА ТАКСА 2022 ГОД.	ГОДИШНА ТАКСА 2023 ГОД.
1 човек	68,73 евро	68,73 евро
2 лица	89,99 евро	89,99 евро
3 лица	114,70 евро	114,70 евро
4 души	138,10 евро	138,10 евро
от 5 човека	158,75 евро	158,75 евро

Източник: AVL ServiceCenter / <https://www.avl-ludwigsburg.de/>

Налице е такса за обслужване на съда за отпадък за органични и остатъчни отпадъци. На всяка дата за събиране задълженото лице само решава дали иска да предостави заявления си съд за изпразване или не. Таксуват се само онези съдове, които са оставени на отреденото място, по този начин всеки сам определя честотата на изпразване на съда си, като ще се таксува само за действително събраното количество. Кошчетата са оборудвани с чип. Бордовият компютър на сметосъбиращата машина регистрира всяко изпразване и изпраща информацията до районното управление за таксуване. Няма такси за изпразване на кошчета за оползотворим отпадък. Те вече се финансират чрез годишната такса или в двойна система.

Таблица 2

Размери на таксата за обслужване на съда за биоотпадък

БИОКОШЧЕ	ТАКСА ЗА ИЗПРАЗВАНЕ 2023 ГОД.	СПЕЦИАЛНО ИЗПРАЗВАНЕ 2023 ГОД.
60 литра	1,50 евро на изпразване	55,94 евро за специално изпразване
120 литра	2,10 евро на изпразване	61,61 евро за специално изпразване
240 литра	3,00 евро на изпразване	63,55 евро за специално изпразване

Източник: AVL ServiceCenter / <https://www.avl-ludwigsburg.de/>

Таблица 3

Размери на таксата за обслужване на съда за остатъчни отпадъци

КОШЧЕ ЗА ОСТАТЪЧНИ ОТПАДЪЦИ	ТАКСА ЗА ИЗПРАЗВАНЕ 2023 ГОД.	ТАКСА ЗА ИЗПРАЗВАНЕ 2022 ГОД.
120 литра	5,73 евро на изпразване	5,73 евро на изпразване
240 литра	€10,24 на изпразване	€10,24 на изпразване
660 литра	25,60 евро на изпразване	25,60 евро на изпразване
660 литра	33,29 € на изпразване (пресоване от специализирана фирма)	33,29 € на изпразване (пресоване от специализирана фирма)
1 100 литра	€37,84 на изпразване	€37,84 на изпразване
1 100 литра	49,20 € на изпразване (пресоване от специализирана фирма)	49,20 € на изпразване (пресоване от специализирана фирма)

Източник: AVL ServiceCenter / <https://www.avl-ludwigsburg.de/>

Рециклируемите материали следва да не се поставят в кофата за остатъчни отпадъци. В случая е приложимо технологично решение, което води до директно насочване на остатъчните отпадъци към инсталации за изгаряне на отпадъци. Графикът за обслужване на съдовете за остатъчни отпадъци са на всеки две седмици. Всеки сам решава дали иска кошчето му да бъде изпразнено или не. Има мобилно приложение, където всеки може да намери своите дати за изпразване в календара за отпадъци. Остатъчните отпадъци, които вече не се побират в кофата, също могат да бъдат изхвърлени срещу заплащане в центъра за рециклиране.

Таблица 4

Размери на таксата за обслужване на съда за остатъчни отпадъци

КОШЧЕ ЗА ОСТАТЪЧНИ ОТПАДЪЦИ	ТАКСА ЗА ИЗПРАЗВАНЕ 2023 Г
120 литра	5,73 евро на изпразване
240 литра	10,24 евро на изпразван

Източник: AVL ServiceCenter / <https://www.avl-ludwigsburg.de/>

Мястото на биоразградимите отпадъци е в кафевия контейнер за органични отпадъци. Те се отвеждат в завод за компостиране и се преработват там в богат на хранителни вещества компост за селското стопанство и градинарството.

Таблица 5

Размери на таксата за обслужване на съда за биоотпадъци

РАЗМЕР	БИОКОШЧЕ 2023	КОШ ЗА ОСТАТЪЧНИ ОТПАДЪЦИ 2023 Г
60 литра	1,50 евро на изпразване	-
120 литра	2,10 евро на изпразване	5,73 евро на изпразване
240 литра	3,00 евро на изпразване	10,24 евро на изпразване

Източник: AVL ServiceCenter / <https://www.avl-ludwigsburg.de/>

Облагането на задължените лица в бизнесът е широко дискутирано на браншево (БСК, 2000) и политическо ниво.

За обезвреждането на остатъчни отпадъци бизнеса е задължен да се свърже към обществената система за обезвреждане на отпадъци, да я използва, за да се предадат остатъчните отпадъци, генерирани в този имот, на обществената система за обезвреждане на отпадъци (§17 от Закона за кръговата икономика и раздел 3, параграф 1 от Устава за управление на отпадъците на област Лудвигсбург). Остатъчните отпадъци могат да се изхвърлят само в имота на дружеството или в непосредствено съседен имот.

Друг иновативен пример в Германия е в Община Лъорах. Общината се намира на ръба на три държави – Германия, Франция и Швейцария. Известна е с мекия си климат, живописните гледки и разделното събиране на над 20 вида отпадъци. Районът е дом на 230 000 души. Тук е мястото за събиране на всичко, което може да се рециклира. Тук хората носят нещата, които изхвърлят от домовете си, без да плащат за това, че ги оставят. Тук има само годишна такса, която всеки жител на Лъорах плаща, за да имат достъп до това място, за да се сепарира отпадъкът, който хората носят на отредените за това площадки на общинската компания за управление на отпадъците – картон, хартия, метал, електроника, обемни отпадъци, които са смесени.

Таксата е комбинация от два компонента. От една страна, има годишна такса, която зависи от големината на домакинството или големината и дейността на съответната компания. Това е фиксирана такса, която се определя всяка година.

Вторият компонент е такса, която се плаща само за общия отпадък, тоест този, който не се събира разделно. Този компонент зависи от това, какво количество неразделно събран боклук изхвърля всяко домакинство или компания. Обичайната такса за цял блок е 54 евро на година. За неразделно изхвърлените отпадъци в общите съдове за смет обаче разходите на едно домакинство могат да достигнат 900 евро годишно в зависимост от количеството смесен боклук, което изхвърлят. Събирането на боклука от общите съдове за смет се финансира от таксата за реално изхвърлен отпадък и зависи от това, колко често съответното домакинство ще заяви желание, кон-

тейнерът им да бъде обслужен. Така имаме домакинства, чиито съдове се обслужват на всеки две седмици, но и такива, които викат камиона 6 пъти в годината. А ключът към ефективността на тази система е точното изчисляване на общия отпадък, който всяко семейство изхвърля. Всеки гражданин и всяка фирма са длъжни да изхвърлят правилно отпадъците си. Държавният орган за управление на отпадъците е Министерството на околната среда, което наблюдава различните потоци отпадъци, по-специално изхвърлянето и транспортирането на тези отпадъци. Задачите включват и правилно отстраняване на нерегламентираните отпадъци и произтичащите от това наложени санкции. Задачите по предотвратяване, рециклиране и изхвърляне на отпадъци се изпълняват от компанията за рециклиране на отпадъци, която е 100% дъщерно държавно дружество на областта. Получените такси за отпадъци се събират от областния офис на Лудвигсбург.

Предимството на системата: Може да се повлияе на размера на таксите за отпадъци чрез последователно разделяне – особено на органични отпадъци, както и върху броя пъти, в които те се изпразват.

Подобна е приложената система в Швейцария. Страната има едно от най-високите нива на производство на отпадъци в Европа. Тъй като изхвърлянето и рециклирането на отпадъци е енергоемко, подобряването на ефективността в тези области може да помогне за намаляване потреблението на енергия. Но биха били възможни много по-големи спестявания, ако отпадъците не се създават на първо място. Изследователи от ETH Zurich (Швейцарски федерален технологичен институт) заявяват, че на тази цел не се обръща достатъчно внимание в Швейцария. Техни изследвания са посветени нагласите на различни участници в управлението на отпадъците в Швейцария, за да разберат, какво влияние имат различните участници и да идентифицират различни групи с подобни мнения. Вследствие и на тези усилия в Швейцария проблемът е уреден безупречно и в стройна максимално облекчена система. Там такса смет е калкулирана в чувалите за отпадък. Всяка община издава свои торбички и жителите ѝ имат право да изхвърлят отпадъците си само в тях.

4. Модел за администриране на ТБО и управлението на дейности по отпадъците

Съгласно ДИРЕКТИВА 2008/98/ЕО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 19 ноември 2008 година относно отпадъците се посочва задължението за държавите–членки да изготвят планове за управление на отпадъците. Тя установява също така основни принципи като задължението, отпадъците да бъдат третирани по начин, който няма отрицателно въздействие върху околната среда и здравето на човека, насърчават се прилагането на йерархия на отпадъците (Федерално министерство на

Република Германия, 1998) и в съответствие с принципа „замърсителят плаща“ изискването, че разходите за обезвреждане на отпадъците трябва да се поемат от настоящия притежател, предишните притежатели на отпадъците или от производителя на продукта, от който се образуват отпадъците.

4.1. Модел за администриране на ТБО за еднофамилен имот и стопански обекти

В посочения модел се предвижда двустепенно определяне на такса смет.

Първата степен включва компонентите по чл.62 т.1 и 2 от ЗМДТ за:

1. събиране и транспортиране на битови отпадъци до съоръжения и инсталации за тяхното третиране;

2. третиране на битовите отпадъци в съоръжения и инсталации;

Втората степен включва компонента по чл.62 т.3 от ЗМДТ за:

3. поддържане на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места и селищните образувания в общината.

Компонентите по чл.62 т.1 и 2 от ЗМДТ в **първата степен** са калкулирани в съдовете/чувалите за отпадък, в които задължените лица изхвърлят отпадъка. Всяка община издава свои съдове/торбички и жителите ѝ имат право да изхвърлят отпадъците си само в тях.

Отпадъците се събират разделно от задължените с такса битови отпадъци лица. Събират се на нарочно определените от общината места, само в предвидените за това съдове.

Разделно събраните отпадъци се третират отделно и са както следва:

Съд за хартия (сакове) – събират се безплатно.

Съд за биосмет (сакове) – събират се безплатно или компостер за лично ползване безплатно.

Съд за метал и пластмаса (сакове) – събират се безплатно.

За стъклото – контейнери на определени места – събират се безплатно. Събиране на оползотворяемия отпадък става по предварително обявен график. Всеки разделно събран оползотворим отпадък се натрупва по всяка партида на всеки имот (жилищен или нежилищен).

Съд (литраж в зависимост от нуждите): за всичко останало – съставлява общия неразделен отпадък.

Това е този елемент, в който се заплаща – само за общия отпадък, тоест този, който не представлява неразделения от собственика на имота отпадък. Стойността на ТБО по този компонент зависи от това, какво количество неразделен отпадък изхвърля всяко домакинство или стопански обект. Това е годишна такса, на база честота на извозване и обем на заявления съд от задължените с такса битови отпадъци лица. Събиране на неразделен отпадък става също по предварително обявен график. Всеки събран неразделен

отпадък се натрупва по всяка партида на всеки имот (жилищен или нежилищен). В края на отминалата годината, според количества, се прави изравняване на база отчетените количества и заплатените в началото на годината. Ако има за доплащане, стойността се доначислява, като се включва за плащане в налога по ТБО за следващата година. Респективно, ако се установи надвземане, съответно се приспада от начисленията за следващата година.

Втората степен (по чл. 62 т. 3 от ЗМДТ) е годишна такса, независима от това, колко често се изпразва съдът и какъв обем е избран. Тя зависи от големината на домакинството или големината и дейността на съответната компания (брой заети служители). Това е фиксирана такса, която ще се определя всяка година. Набраните средства по нея служат за пълно покриване на дейностите, предвидени в чл. 62 т. 3 от ЗМДТ

Считаме, че при внедряването на този метод ще се постигне сериозен стимул за разделяне на отпадъка. Освен това хората ще са стимулирани да събират максимално оползотворим отпадък. Ще се намали общият отпадък и ще се постигне справедливост на облагането.

4.2. Модел за администриране на многофамилен имот

Начинът на облагане и третиране на отпадъците е същият като при еднофамилните, само че при многофамилните имоти оставянето на предварително разделения в чували отпадък става в общи контейнери за различните категории отпадък: Зелен, жълт, оранжев, син и общ. Всички домакинства закупуват чували за разделно събиране и за общ отпадък. Чувалите се закупуват регистрирани със съответния код на партидата, за която ще се ползват. Всяко домакинство ще има карта четец, за да може да отваря съответния контейнер. Всяко натрупано количество на разделен и оползотворим отпадък се натрупва през текущата година.

На тази основа е приложимо общо организационно решение за всички категории. Събраните чували от контейнери, стопански обекти и еднофамилни домове при обработката им на инсталацията за предварително третиране с четец автоматично се маркират и натрупват по съответната партида. Там също така се прави и проверка за коректността на разделения отпадък. Ако отпадъкът е поставен в неправилна торба, същият се отчита за общ отпадък и се таксува като такъв, като се натрупва по партидата на задълженото лице.

Определят се площадки за доброволно предаване на разделения оползотворяем отпадък по категории. Там всяко лице ще може, самостоятелно да предава предварително разделения оползотворяем отпадък. За всички задължени лица по партиди следва да се предвиди съответната активна регистрация. Контейнерите в града при добро желание могат да се предвидят, да са под земята. Това е добро и практично решение по множество причини. Разбира се, прилагането му ще е само частично, при техническа възможност

в кварталите на града. За останалата част трябва да се предвидят наземни контейнери.

На контейнерите може да се заложат датчици, отчитащи обем, и да сигнализируют при запълняемост. Така ще се постигне оптимизиране на разходите по обслужване на контейнерите.

Ако на база тази методика се стартира пилотно приложение, в настоящия момент елемент в определяне цената на ТБО за следващата година ще е на база начислените суми от таксата за 2023 г., без да се прилага двукомпонентната методика. За следващи периоди, ако бъде приета методиката, отбивът на цената ще е за сметка на съответната компонента.

Необходим ресурси за въвеждане на системата:

1. Осигуряване на регистър за активна регистрация по ТБО на домакинства и партии, включваща възможност за автоматично натрупване по партии и генериране на кодове за партии (всеки хранителен магазин или склад разполага с подобна система).

2. Осигуряване на подходящи цветни съдове/чували за еднократна употреба с възможност за закрепване на баркод.

3. Осигуряване на съдове за разделно събиране на отпадък със заключване и отваряне с карта четец.

4. Голяма част от предвидените инвестиции могат да се обезпечат от отчисленията по чл. 60 и 64 от ЗУО на съответната община в РИОСВ.

5. Добро желание за въвеждане на системата.

3. Заключение

Отчитайки наблюдаваните досега дефицити в начина на облагане с ТБО, като най-съществен компонент от това може да се фиксира некоректно използваната основа за определяне. Можем да заключим, че промяната в посока преодоляване на този проблем е налице. Въпреки многократните отлагания досега от страна на държавата новата методика и основите за определяне на ТБО ще се внедрят без отлагане от 2025 г. във всички общини (Захариев, 2012). Основание за това дава отношението към България на ЕК (European Commission, 2023) по разглеждания проблем и започналата наказателната процедура към нея (Захариева, 2015). Всичко това поставя местната власт в ситуация да избере най-правилния модел за определяне на ТБО, спазвайки утвърдените Европейски принципи по управление на отпадъците (Проданов, 1999). Ясно прозират от предложението модел, заимстван основно от немския опит и практика, адаптиран съобразно националното ни законодателство и специфика на местната икономическа и житейска среда, принципите на кръговия икономически модел (Roleders, Oriekhova, & Zaharieva, 2022). Това е модел на бизнес, ориентиран към кръговрат на отпадъците, третиран като суровина, която след реализирането им създава принадлеен

обществен ресурс на база рационални проектни и технологични решения (Захариев, 2021). В по-голяма конкретика ще бъдат посочени основните ползи при приемане на концепцията:

1. Ще се преодолеят всички дефицити по отношение справедливостта на облагането с ТБО и ще се въведе ефективно основният принцип, заложен в Директивата за отпадъците на ЕС – "замърсителят плаща".

2. Ще се създадат ефективни стимули на задължените лица за намаляване на депонираните отпадъци и разделното им събиране.

3. Значително ще се облекчи работата на компанията, която е ангажирана с предварителното третиране на отпадъка и освен това ще се даде възможност за генериране на много повече приходи от продажба на оползотворяемия отпадък. Това от своя страна ще окаже положително финансово влияние върху обезпечаване на план-сметката по дейност чистота, като не се изключва хипотезата за пълно покриване на разходите по нея само от стопанската дейност.

4. Ще даде отправна точка към постигане на нулево депониране в хоризонт занапред.

В заключение може да се надяваме за въвеждането на повече модели, които да насочват към прилагането на всеобхватна и интелигентна политика по отношение на ефективното използване на ресурсите и оползотворяването и правилното изхвърляне на отпадъците. Използваните нормативни инструменти за налагане принципите на кръговата икономика в България ни дават обосновката за задълбочено изследване на техния опит и практика с оглед надграждане и въвеждане на добри практики у нас.

Използвани източници

Angelov, P. (2023). Trifold approach to circular economy: from the project to the curricula. *Strategii și politici de management în economia contemporană [Resursă electronică]: conf. șt. intern., ediția a 8-a, 24-25 martie 2023* (стр. 160-166). Chișinău: ASEM.

doi:<https://doi.org/10.53486/icspm2023.23>

Angelov, P., & Mihaylova, M. (2023). Methodological aspects of teaching circular economy. *Economic Archive*(3), 47-62.

doi:<https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.3.04.en>

European Commission. (7 2023 r.). *European Commission*. Извлечено от INFR(2023)2064: [https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?lang_code=bg&r_dossier=INFR\(2023\)2064](https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?lang_code=bg&r_dossier=INFR(2023)2064)

Roleders, V., Oriekhova, T., & Zaharieva, G. (2022). Circular Economy as a Model of Achieving Sustainable Development. *Problemy Ekorozwoju –*

- Problems of Sustainable Development*, 17(2), 178-185.
doi:<https://doi.org/10.35784/pe.2022.2.19>
- Zahariev, A., Angelov, P., Mihaylova, M., Ciobanu, G., Deatcu, C., Buiga, A., . . . Talic, M. (2023). *Reference Book on Circular Economy for Teachers*. Svishtov: Tsenov Academic Publishing Hous.
doi:10.13140/RG.2.2.34487.91046
- Zarkova, S. (2023). European cooperation for achieving global sustainability through the circular economy – status and prospects. *Economic and Social Development*, 100, стр. 193-201. Varazdin. Извлечено от <https://www.researchgate.net/publication/374629428>
- БСК. (2000). *Българска стопанска камара – съюз на българския бизнес (БСК)*. Извлечено от <https://www.bia-bg.com/standpoint/view/18539/>.
- Георгиев, Е. (1.8.2023). Анализ | Новата местна власт - "Плащаш колкото изхвърляш". *Капитал*.
- ЕС. (2008). *Директива 2008/98/ЕО*. Извлечено от <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/eu-waste-management-law.html>.
- ЕС. (2018). *Закон на ЕС за управление на отпадъците*. Извлечено от Европейски съюз: <https://eur-lex.europa.eu/BG/legal-content/summary/eu-waste-management-law.html>
- Захариев, А. (2012). *Фискална децентрализация и финансово управление на общините в България* (Том 13). (С. "Ценов", Ред.) Свищов: Библиотека "Образование и наука". Извлечено от www.researchgate.net/publication/313576435
- Захариев, А. (2021). *Техники за проектно финансиране*. Свищов: АИ "Ценов". Извлечено от <https://www.researchgate.net/publication/349643789>
- Захариева, Г. (2015). *Европейски бизнес регулации*. Свищов: АИ "Ценов".
- Проданов, С. (1999). Модели за отчитане на екзогенни въздействия върху инвестиционния избор. От *Капиталово бюджетиране* (стр. 113-152). В.Търново: Абагар.
- Федерално министерство на Република Германия. (1998). Закон за насърчаване на кръговата икономика и осигуряване на екологично управление на отпадъците. Баден-Вюртенберг, ФР Германия.
- Швейцарски федерален технологичен институт. (н.д.). Швейцарски федерален технологичен институт (Eidgenössische Technische Hochschule - ETH Zürich). Zürich, ФР Германия.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

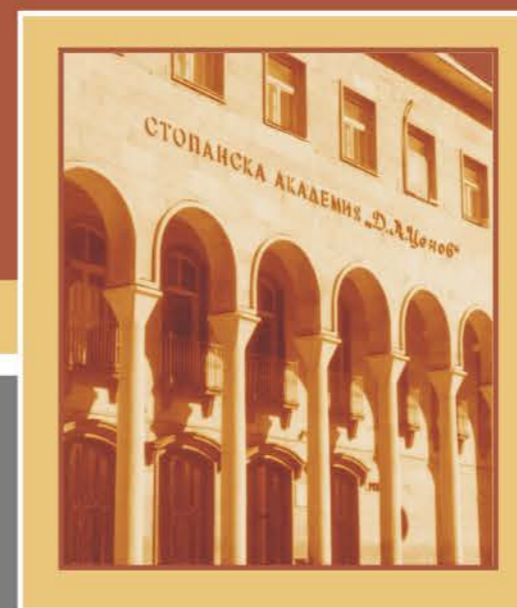
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XVI, 2023

Книга 19

Том XVI, 2023 г.
Книга 19

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Васил Пламенов Василев

ТРАНСПОРТ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ: ФОРМИ
НА ПРОЯВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ 5

Гергана Филипова Павлова

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДОХОДИТЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
СТОПАНСТВА ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2022 ГОДИНА 26

Грета Иванова Иванова

ПОДБОР НА СЛУЖИТЕЛИ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ
И ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ 49

Йордан Чорбаджийски

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО
ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД 76

Мария Анастасова Хаджихристева

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ
НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ 95

Момчил Мирославов Маринов

РАЗВИТИЕ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „ЖИЛИЩА И ДОМАШНО
ИМУЩЕСТВО“ В ЗАД „ОЗК ЗАСТРАХОВАНЕ“ АД 117

Ненко Василев Василев

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МАШИНОСТРОЕНЕТО
В БЪЛГАРИЯ – СЕКТОРЕН АНАЛИЗ 148

Радка Иванова Василева

КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ
ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА
ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ
ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ 175

Тоня Петрушева

ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА
НА ТЪРГОВСКИТЕ ВЕРИГИ ЗА БЪРЗОБОРОТНИ
ПОТРЕБИТЕЛСКИ СТОКИ В БЪЛГАРИЯ 192

Шенай Шемсиева Раимова

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ
ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ НА ИНДИВИДА 219

Статии

Антонио Валентинов Дичев МАШИННО САМООБУЧЕНИЕ ПРИ VAR КАТО ОЦЕНКА ЗА ПАЗАРНИЯ РИСК – ПРЕДИМСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ	241
Боряна Руменова Пейчева ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ	255
Виктор Димитров Маринов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	271
Галина Генева Илиева ИЗБОР НА ДОСТАВЧИК ОТ ФИРМАТА	284
Горян Благовестов Милев ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ	294
Елка Узунова МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРЕБНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА	305
Йоана Иванова Първанова РЕГИОНАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ – СЪЩНОСТ, ЗНАЧЕНИЕ И ДИНАМИКА ПРИ ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПОЛИТИКИ	317
Йордан Стефанов Генов КОМУНИКАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	336
Любомир Василев Георгиев РОЛЯТА НА УПРАВЛЕНСКОТО РЕШЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	358
Мария Петрова Дачева КРИЗИСЕН МЕНИДЖМЪНТ ПРЕЗ COVID-19 И ЕФЕКТА МУ ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОФИС СГРАДИ	368
Миглена Трифонова Маринова УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО В МИННОДОБИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ИНТЕГРАЦИЯ В СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ПОДХОД	378

Николай Василев Тодоров КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	392
Онник Таракчиян АНАЛИЗЪТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ СЕКТОР: ТЕОРЕТИКО – ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ	405
Петър Ангелов Чернаев ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЖИВОТНОВЪДНИЯ БИЗНЕС: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ	415
Пламен Станчев Илиев ЦЕНОВА ДИНАМИКА НА ЖИЛИЩНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ	428
Пламена Йорданова Колева НОРМАТИВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СТАТИСТИКАТА НА ТУРИЗМА	445
Ралица Сирашка НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ АГРОБИЗНЕС	464
Росен Здравков Тумбев ПОЛОЖИТЕЛНАТА НАГЛАСА КЪМ ЗДРАВЕ НА РАБОТНОТО МЯСТО – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО ЗДРАВЕ	480
Стелиян Богданов Стефанов ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕС	491
Тодор Георгиев Гогов ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В БОРБАТА С ИЗМАМИТЕ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	504
Цветомира Георгиева Велева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОМНИКАНАЛНОТО БАНКИРАНЕ	522

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XVI – 2023, книга 19

Даден за печат на 10.11.2024 г., излязъл от печат 15.11.2024 г.
Поръчка № 18907; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А